

AXBAROT-KOMMUNIKARSIYA TEXNOLOGIYALARI VA ZAMONAVIY KUTUBXONACHILIKNING STRATEGIYASI

Raxmatova Nodira Bahriddinovna

*Jizzax viloyati Arnasoy tumani Axbarot-kutubxona markazi Abonomentlar va
foydalanuvchilarga xizmat ko'rsatish rahbar*

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) zamonaviy kutubxonachilik sohasiga ta'siri, ularning kutubxona xizmatlarini modernizatsiya qilishdagi o'rni va ahamiyati yoritilgan. Maqolada kutubxonalarning raqamli axborot makoniga moslashuvi, elektron kutubxona tizimlarining joriy etilishi, foydalanuvchilarga ko'rsatilayotgan onlayn xizmatlar, masofaviy axborotga kirish imkoniyatlari hamda interaktiv platformalardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, AKT vositalari yordamida kutubxonachilik faoliyatining samaradorligini oshirish, axborot xizmatlarining sifatini yaxshilash, zamonaviy mutaxassis kompetensiyalarini shakllantirish masalalariga ham alohida e'tibor qaratiladi. Tadqiqotda AKT asosida ishlovchi kutubxonalarning milliy va xalqaro tajribalari ham o'rganiladi va takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, zamonaviy kutubxonachilik, raqamli kutubxona, elektron resurslar, onlayn xizmatlar, kutubxona modernizatsiyasi, axborot xizmatlari, interaktiv platformalar, masofaviy ta'minot, kutubxonachilik innovatsiyalari.

Kirish: Bugungi globallashuv davrida axborot oqimining keskin ortishi, raqamli texnologiyalar hayotimizning barcha jabhalariga kirib kelishi, jamiyatda axborotga egalik qilish madaniyatining shakllanishi kutubxonachilik sohasida ham tub o'zgarishlarni talab qilmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) kundalik hayotda, ta'limda, ilmiy izlanishlarda, ijtimoiy va madaniy hayotda asosiy vositaga aylanib borar ekan, kutubxonalar endilikda an'anaviy axborot saqlovchisi bo'lish bilan cheklanmay, raqamli axborot maydonining faol ishtirokchisiga aylanishi zarurati tug'ilmoqda. Zamonaviy kutubxonachilikning rivojlanish strategiyalari AKT vositalaridan samarali foydalanish, foydalanuvchilarga qulay va tezkor xizmat ko'rsatish, bilim va axborotdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish kabi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Elektron kutubxonalar, onlayn ma'lumot bazalari, raqamli kataloglar, masofaviy axborot xizmatlari, QR kodlar orqali axborotga kirish kabi innovatsion yondashuvlar zamonaviy kutubxonachilikning ajralmas qismiga aylangan. Shu bilan birga, kutubxonachilarning AKT bilan ishlash bo'yicha kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni doimiy o'qitish va qayta tayyorlash ham dolzarb vazifalardan biri sanaladi.

1. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kutubxonachilikda tutgan o'rni. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari kutubxonalar faoliyatini tubdan o'zgartirmoqda. Avvalgi davrlarda kutubxona asosan kitob saqlovchi va o'quvchilarga

xizmat ko'rsatuvchi muassasa sifatida qaralgan bo'lsa, bugungi kunda u axborot markazi, raqamli resurslar bazasi, masofaviy xizmat ko'rsatuvchi platforma sifatida namoyon bo'lmoqda. AKT vositalari, xususan, kompyuterlar, internet, elektron kataloglar, mobil ilovalar kutubxonachilik xizmatlarining sifati va ko'lamini kengaytirmoqda. Zamonaviy kutubxona foydalanuvchiga nafaqat bosma kitob, balki elektron resurslar, multimedia vositalari, onlayn maslahatlar, raqamli arxivlar, video va audio ma'lumotlar shaklida xizmat ko'rsatadi. Bu esa foydalanuvchilarning ehtiyojlariga mos, tezkor va qulay axborot ta'minotini yaratishga xizmat qiladi.

2. Zamonaviy kutubxonachilik strategiyalarining asosiy yo'nalishlari. AKTni samarali joriy etish uchun kutubxonalar o'z faoliyat strategiyalarini doimiy yangilab borishlari zarur. Quyidagi strategik yo'nalishlar zamonaviy kutubxonachilikni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi:

Raqamlashtirish siyosati – mavjud bosma fondlarni elektron shaklga o'tkazish, ularga ochiq kirish imkonini yaratish. Bu foydalanuvchilar sonini oshirish va resurslardan masofaviy foydalanishni ta'minlaydi.

Elektron kataloglar va avtomatlashtirilgan kutubxona tizimlari – ma'lumotlar bazasini tartibli va tezkor qidiriladigan holga keltirish, fondlarni boshqarishda samaradorlikni oshirish.

Masofaviy va onlayn xizmatlar – foydalanuvchilarga uydun turib kitob bron qilish, elektron kitob yuklab olish, kutubxonachidan maslahat olish imkoniyatini berish.

Axborot savodxonligini oshirish – foydalanuvchilarni internetda ma'lumot izlash, axborotni baholash va undan samarali foydalanishga o'rgatish bo'yicha treninglar tashkil etish.

Innovatsion loyiha va hamkorliklar – kutubxonalarni oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda rivojlantirish.

3. Kutubxonachilar kasbiy tayyorgarligini zamonaviylashtirish. AKTdan samarali foydalanish uchun kutubxonachilar zamonaviy texnologiyalarni egallagan, raqamli savodxonlikka ega, interaktiv xizmatlar ko'rsatishga qodir bo'lishi lozim. Shuning uchun ham doimiy kasbiy malaka oshirish kurslari, axborot texnologiyalari bo'yicha seminarlar, onlayn ta'lim platformalaridagi darslar muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kutubxonachi – bu nafaqat kitobni tartibga soluvchi, balki foydalanuvchiga kerakli axborotni topib beruvchi, texnologiyalarni yaxshi biladigan, interaktiv xizmatlar ko'rsatishga qodir mutaxassisga aylanishi kerak.

4. Xalqaro tajriba va O'zbekistondagi yondashuvlar. Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida raqamli kutubxonachilik, ochiq axborot resurslari, sun'iy intellekt asosida tavsiyalar beruvchi tizimlar joriy etilgan. Masalan, AQShdagi Kongress kutubxonasi, Birlashgan Qirollikdagi British Library, Singapurdagi Milliy kutubxona raqamli xizmatlarda yetakchi o'rinda turadi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda kutubxonachilikni modernizatsiya qilish bo'yicha ijobiy islohotlar olib borilmoqda. Respublikamizdagi axborot-kutubxona muassasalari elektron kataloglar, onlayn xizmatlar, "Kutubxona.uz" portali orqali foydalanuvchilarga keng imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq ayrim hududiy kutubxonalar infratuzilmasining zamonaviy

talablarga mos emasligi, AKT bo'yicha yetarli mutaxassislarning yetishmasligi kabi muammolar mavjud.

Xulosa: Zamonaviy axborot jamiyatida kutubxonachilik sohasining roli va vazifalari kengayib, yangicha yondashuv va texnologik yangiliklarni talab etmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining joriy etilishi kutubxona xizmatlarini takomillashtirish, foydalanuvchilarga tezkor, qulay va sifatli axborot taqdim etish, raqamli resurslardan unumli foydalanish imkonini bermoqda. Elektron kutubxona tizimlari, onlayn xizmatlar, masofaviy ta'lim va interaktiv platformalarning keng qo'llanilishi zamonaviy kutubxonachilik strategiyalarining ajralmas qismiga aylandi. Shu bilan birga, kutubxonachilarni AKT bo'yicha uzluksiz malaka oshirish, mavjud fondlarni raqamlashtirish, infratuzilmani yangilash va foydalanuvchilarni axborot savodxonligiga o'rgatish kabi yo'nalishlar doimiy e'tiborda bo'lishi lozim. Rivojlangan xorijiy tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiyani izchil va bosqichma-bosqich amalga oshirish kutubxonachilik tizimini yangi bosqichga olib chiqadi. O'zbekistonda ham AKT asosida kutubxonalarni rivojlantirish borasida aniq strategiyalar ishlab chiqilishi, bu strategiyalarning barcha turdagi kutubxona muassasalarida amaliyotga tatbiq etilishi kelajakda kutubxonaning nafaqat axborot, balki ta'lim va ma'naviy-ma'rifiy markaz sifatida faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Axborot-kutubxona faoliyati asoslari: darslik / Tahr. B.Abdullayeva. — Toshkent: "Akademnashr", 2022. — 280 b.
2. Alimova, N. Sh. Kutubxonachilik va axborot texnologiyalari: o'quv qo'llanma. — Toshkent: "Ilm Ziyo", 2020. — 198 b.
3. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asoslari / M.Qodirov, A.Abdurahmonov. — Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021. — 240 b.
4. Kadyrova, G. Raqamli kutubxonalar va ularning rivojlanish yo'nalishlari // Kutubxona ishi. — 2023. — №4. — B. 15–20.
5. Axmedova, M. Elektron kutubxonalar va foydalanuvchi xizmatlari // Zamonaviy kutubxonachilik amaliyoti. — 2022. — №2. — B. 35–40.
6. Library 2.0 and Beyond: Innovative Technologies and Tomorrow's User / ed. by N. Courtney. — Westport, CT: Libraries Unlimited, 2007.
7. IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) official website — <https://www.ifla.org>
8. UNESCO. Guidelines for Development of Digital Libraries. — Paris: UNESCO Publishing, 2020.
9. The Digital Library Toolkit / ed. by T. T. Yang. — New York: ALA Editions, 2019.
10. Kutubxonalar va AKT: o'zaro integratsiya tajribalari // "O'zbekiston kutubxonachiligi" jurnalining maxsus soni. — Toshkent, 2023. — B. 12–19.